

Örökségvédelmi hatásvizsgálat

1. Vizsgálat

1.1. Történeti leírás (rövid változat)

I. Katonai felmérés

Az Alacska név oklevelekben 1280 körül tűnik fel, AlacsKay Zadúr leánya, Haripáni Izóth özvegye perében; ez azonban nem jelenti azt, hogy már ebben az időben faluként létezett. Annyi bizonyos, hogy ebben az időben templommal nem rendelkezett, mivel nem szerepel az 1330-as évekből származó pápai tizedjegyzékben, viszont már kialakult településre utalnak a XIV-XV. sz.-ban folyó határ és birtokpererek. A XV. sz.-ban a huszita háború jelentett akadályt, a XVI-XVII. sz.-ban a török támadások bénították meg a gazdasági fejlődést.

Amíg az ország kevésbé fenyegetett területén már a XV. században a szántóterület túlnyomó többségére kiterjed a háromnyomásos gazdálkodás, addig Alacsckán még a XVIII. században is csak a kétnyomásos gazdálkodást ismerték. A török támadás 1554-ben érte el Borsod Vármegye határát. Alacsckát ekkor még elkerülte a veszély. A majdnem egy évszázadig tartó békés korszak idején Alacsckán is kiépült az egyházszervezet, és a XVI. századtól, mint leányegyház Sajószentpéterhez tartozott. Alacska az 1550-es évek végén került török kézre. A község hódoltságú terület lett. A mezőgazdaságon belül Alacsckán már a XVI-XVII. században kiemelkedett a szőlőművelés. Az 1601-ben készített pecsét emblémája is bortermelő jelleget tükröz, az emblémát ugyanis címerpajzson található szőlőmetsző kés alkotja.

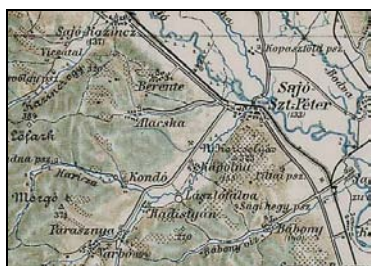
1771. kétszeresen is jelentős dátum a község életében. Ez évtől kezdték el bővíteni a templomot és tornyot is építettek hozzá, és ez évben kapta meg Alacska az urbáriumot. Az úrbérrendezés hatását nehéz egyértelműen megítélni, kétségtelen, hogy messze kiható jelentőséggel bírt. Az adók beszedése állandó gondot jelentett a községben. 1801-ben a falu 2 évre kapott adómentességet tűzkár miatt, 1804-ben eső miatt. Az 1848-49-es szabadságharcról annyit örözött meg a színhagyomány, hogy Alacsckaiak is részt vettek benne.

II. Katonai felmérés

Az 1848-as törvények közül a falu életében a legnagyobb jelentőséggel a jobbágyfelszabadítás bírt. Alacska ma bányászközségként él a köztudatban. Az első kőszénbányát 1888-ban nyitották meg. Ettől az időtől kezdve a kizárólag mezőgazdasági jellegű kisközséget egyre szorosabb kapcsolat fűzte a bányához. 1928. szeptember 1-re épült fel az új iskola, a Dr. Gróf Miklósvári Miklós Elemér által adományozott telken. A XIX-XX. század legnagyobb befolyással rendelkező birtokos családja a Miklósvári Miklós család, kiemelkedő tagjai: Miklós Gyula (1832-1894) országos borászati kormánybiztos, a Filoxéra elleni harc országos vezetője, és Miklós Ödön (1856-1923) földművelésügyi államtitkár, aki az alacsckai kastélya parkjában van eltemetve, síremlékét: Molnár-C. Pál világhírű festőművészünk tervezte meg, és készítette el.

1.2. Településszerkezet kialakulása

III. Katonai felmérés

Alacska halmazfalu, a református templom valaha a település központja lehetett. 1771-ben határozták meg az urbáriumot, az Alacsckai határ a 2. osztályba volt sorolva (egy egész jobbágytelekhez 28 holdnyi szántó és 10 hold rét tartozott). A község állandó telekállománya 5 telek felett volt, a belsőtelek nagysága 16 pozsonyi mérőt meghaladó, a szántóterület 149 hold feletti, a rét 53,5 embervágó. Az erdőterület 872 hold volt. Az 1700-as évek végén 116 házban összesen 514-en laktak. Az 1800-as évek végén az úrbérrendezés, a földek használatba vétele legtöbbször szóbeli megállapodás alapján történt.

1.3. Településkép és utcaképek

Alacska csendes, átmenő forgalom nélküli, erdővel körbeölelt, völgyben fekvő település. A pincesor előtti magas pontról nézve egységes képet mutat a község, amely elsősorban a tetőfedéseknek köszönhető.

A településen szűkös szabályozási szélességgel épültek ki a közlekedési területek, de rendezettek a közterületek.

1.4. Településszerkezet és területhasználat

A hatályos településrendezési eszközök (jóváhagyva 2003-ban) az alábbiak szerint határozták meg a terület-felhasználásokat:

– beépítésre szánt terület: ▪ falusias lakóterület▪ üdülőterület▪ településközpont vegyes terület▪ gazdasági (kereskedelmi-szolgáltató) terület▪ különleges (temető, pincesor, sportpálya)	– beépítésre nem szánt terület: ▪ közlekedési és közmű terület▪ vízgazdálkodási terület▪ mezőgazdasági terület▪ erdőterület

A településen az épületállomány jellemzően lakófunkciót szolgál, a csökkenő lakosságszám mellett évek óta stagnál a lakások száma. A lakásállomány állagát tekintve vegyes a kép, vannak jó állapotban lévő, összkomfortos, felújított családi házak és vannak alacsony komfortfokozatú, rosszabb állagú épületek is.

1.5. Településkarakter (telekszerkezet, telekhatár, beépítési mód)

A településen falusias beépítések alakultak ki.

A községben jelentősnek mondható pincesor épült ki, mely a településre jellemző sajátosságokat hordoz, továbbá nagy hagyományokkal bíró turisztikai célokat is szolgál.

Az épületek jellemzően földszintesek, helyenként tetőtér beépítéssel, vagy további egy szinttel. Az épületek magas tetősek, a tetőfedés anyaga cserép, a tető formák általában egyszerűek, kontyolt nyeregtető, illetve sátoztető a leggyakoribb.

A községben oldalhatáron álló beépítési módban, előkert nélkül vagy keskeny előkerttel, viszonylag sűrűn épültek a házak. A telkek többségében keskeny (10-16 m), hosszú (50-60 m) telkek, kivéve a Vörösmarty utca északi és az Ady E. utca keleti oldalát, ahol újabb kori telekosztások során négyzet alakú (~30 x 30m) telkek kerültek kiosztásra. A telkek beépítési mértékét tekintve a lakóházak alapterülete a telek 20%-át nem haladja meg, gyakoriak az oldalkertben, illetve hátsókertben kiépített melléképületek.

1.6. Műemléki védettségek

Az Országos Építésügyi Nyilvántartás közhiteles nyilvántartása szerint az igazgatási területen az alábbi műemlék, illetve műemléki környezet van regisztrálva:

Település	Hrsz.	Védettség jogi jellege	Azonosító	Védett örökségi érték neve
Alacska	5	műemlék	1170	Református templom
Alacska	10	műemléki környezet	22570	Ref. templom ex-lege műemléki környezete
Alacska	11	műemléki környezet	22570	Ref. templom ex-lege műemléki környezete
Alacska	12	műemléki környezet	22570	Ref. templom ex-lege műemléki környezete
Alacska	13	műemléki környezet	22570	Ref. templom ex-lege műemléki környezete

Az alábbi képek a református templomot ábrázolják a település különböző pontjairól:

1.7. A műemléki védettségű értékek elemzése

A XII. századi oklevelek szerint Alacskának már volt temploma. Az Árpád-kori templom maradványait a mai templomfalak magukban rejtik. A régi templomot az évszázadok során többször is átépítették. A középkori templom keleti-nyugati tájolású volt. Ezt már a református gyülekezet 1650-ben a déli fal irányában bővítette, mivel a régi templom kicsinek bizonyult a lélekszámában meggyarapodott egyházközség számára.

A templom az 1762-1791 közötti munkálatok után kapta meg mai formáját. 1791. szeptember 4-én fejezték be a munkákat, erről tudósít bennünket a mennyezet egyik festett kazettája. Ebben az időszakban készült el a népi barokk stílusú festett templomi berendezések egész sora, amely nagy értéket képviselnek és ma is megtalálhatóak templomban, használatban vannak: Úrasztala, Mózes-szék, szószék korona, karos lóca 1780-ból, a kiskarzatban található gerenda padozat, amely szögek nélkül eresztékekkel lett összeácsolva, a festett mennyezet kazetták. A templom mellett először egy fából épített harangláb állt. 1792-ben húzták fel kőből a 32 méter magas kőtornyot. Jelenleg kettő harang van a templom tornyában. A nagyharang 180 kg súlyú és 1959-ben öntötték Ducsák István műhelyében Órszentmiklóson. A kisharang 100 kg súlyú és a Budapesti Harangművekben készült 1924-ben.

Az utóbbi évek felújításai:

- 1999- Templom tető csere 2000- Templom homlokzat felújítás
- 2001- Torony díszvilágítás
- 2002- Középkori romfal helyreállítás
- 2002-2003- Torony felújítás
- 2003- Templom padlócsere
- 2003-2005 - Új padsor készítése. Restaurálási munka: pad előlap, szószék korona, karos lóca, úrasztala, Mózes szék. Padfűtés, padlófűtés kialakítás. Villamos hálózat korszerűsítés. Harang felfüggesztés, behúzás és vezérlő óra csere.
- 2004-2005- Mennyezet restaurálása
- 2004-2006 - Szószék és karzat feljáró kialakítása. Templom ablak csere. Templom belső festési munkálat. Templom belső világítás felszerelés. Templom padlószegő lerakás. Szószék kosár feltárása.

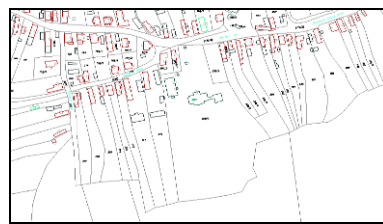
1.8. Az épített környezet helyi értékvédelme

Alacska Község Önkormányzata a 6/1999. (IV.15.) önkormányzati rendeletében döntött a községképi és községépítészeti szempontból helyi védelem alá helyezett területek és építészeti értékek védelméről. A rendelet az alábbi értékeket vette jegyzékbe:

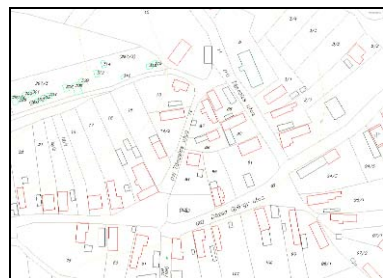
- a) Községképi (környezeti) szempontból jelentős területek
 - ↳ Miklósvári kastély környezete (ősfái, gesztenyefasor) – 208/7 hrsz.
 - ↳ Községi köztemető – 293/2, 297/2 hrsz.
- b) Községépítészeti szempontból jelentősebb építészeti értékek
 - ↳ Miklósvári kastély – 208/7 hrsz. – iskola, könyvtár, kultúrterem
 - ↳ Miklósvári kastély – 208/7 hrsz. – síremlék

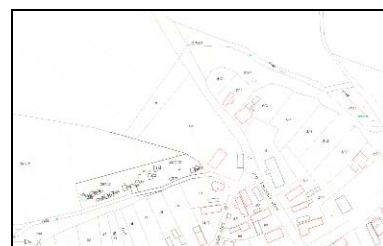
Az iskola az 1850-es években épült Miklósvári Kastélyban kapott helyet. Az épületet 2008-ban újították fel. A helybeliek elmondása szerint korábban két tornya volt, ma már azonban csak egy. A kastély homlokzata a településnek „háta” mutat, a bejárat előtti kovácsoltvas előtetővel ellátott előtető a domboldalra néz, ahol a kastélykert volt, mára beerdősült.

- ↪ Református templom – 5 hrsz. – Táncsics u. 5. (műemlék)
- ↪ Háborús emlékmű – 16 hrsz. – Dózsa Gy. u. 7.
- ↪ Községháza – 16 hrsz. – Dózsa Gy. u. 7.

- ↪ Lakóház (volt nagyskola) – 10 hrsz. – Táncsics u. 13.

1.9. Védett régészeti lelőhelyek

Az Országos Építésügyi Nyilvántartás közhiteles nyilvántartása szerint az igazgatási területen az alábbi régészeti lelőhelyek vannak regisztrálva:

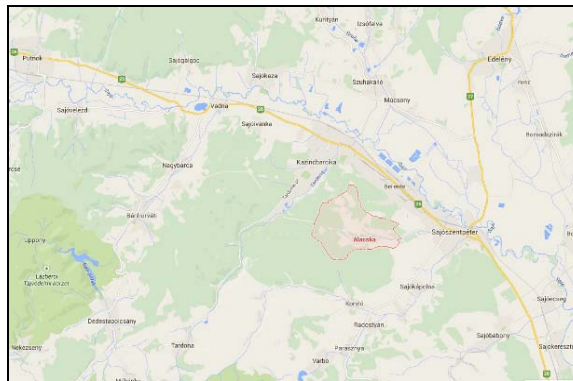
Település	Hrsz.	Védettség jogi jellege	Azonosító	Védett örökségi érték neve
Alacska	1	régészeti lelőhely	21175	Református templom
Alacska	5	régészeti lelőhely	21175	Református templom
Alacska	10	régészeti lelőhely	21175	Református templom
Alacska	11	régészeti lelőhely	21175	Református templom
Alacska	12	régészeti lelőhely	21175	Református templom
Alacska	13	régészeti lelőhely	21175	Református templom
Alacska	16	régészeti lelőhely	21175	Református templom
Alacska	17	régészeti lelőhely	21175	Református templom
Alacska	18	régészeti lelőhely	21175	Református templom

2. Változtatási szándékok

2.1. Településhálózati, tájhasználati változás

Alacska község településhálózati kapcsolataiban fejlesztés tervezett, a szomszédos Kazincbarcika város és Berente község irányába a közlekedési kapcsolatok javítása tervezett.

A tájhasználatban releváns mértékű változás nem tervezett, a lakóterületek kis mértékű növelése, rekreációs célú vízfelület növelése, gazdasági terület fejlesztési területének biztosítása tervezett.

A külterületi földrészletek területhasználata a meglévő állapotokhoz igazítva tervezett, az erdő-tervezett erdők figyelembe vétele mellett. A természeti oltalom, régészeti védelem alatt álló területek korlátozott területhasználat alá esnek.

2.2. Területhasználat, beépítettség változás

A település beépített területei jellemzően falusias jellegű lakóházak. A beépítettség a település központjában – a nagyobb telekméretekből eredően – alacsonyabb mértékű, míg az újabb kori telekosztások esetében sűrű. A telkek jelentős része szalagtelek, az előkertek mértéke 0 és 5 m között jellemző, de esetenként eléri a 10 m-t is. A beépítési mód oldalhatáron álló. Számos telken van melléképület, ezek egy része az oldalkertben, de nagyobb része a hátsókertben épült. A domborzati adottságok, illetve a külterületi területhasználatok korlátozzák a lakóterület fejlesztési irányát.

2.3. Infrastrukturális változás

Alacska zsák jellegének feloldása érdekében Berente és Kazincbarcika irányába közlekedési hálózatfejlesztés javasolt. Az új beépítésre szánt területek közlekedési kapcsolataihoz és a közműhálózatra történő rákötésekhez szükséges területeket biztosítani szükséges.

2.4. Népeség, életmód, kultúra változása

A településen ugyan csökken a népesség – a térségben jellemző természetes fogyás és munkalehetőségek hiánya miatti elvándorlás következtében – de van igény új lakóterületekre, a meglévő közösségi terek fejlesztésére, a helyiek kötődését erősítő programokra. A település az országos átlagot meghaladó munkanélküliséggel sújtott, a közfoglalkoztatás javít ugyan a statisztikai adatokon, de a helybeliek lehetőségei korlátozottak.

3. Hatáselemzés szöveges és ábrázolt formában

3.1. Történeti településhálózati következmények

A község zsáktelepülés, a közigazgatásilag szomszédos Kazincbarcika és Sajószentpéter városok ipari jellegéből adódóan a községben nem alakult ki magas hozzáadott értéktermelő vállalkozás, jellemzően alvó településnek tekinthető, ahonnan eljárnak az emberek dolgozni, de munka után, illetve hétvégén szívesen töltik idejüket a nyugodt, és kevésbé szennyezett levegőjű településen.

A zsák jelleg feloldására új összekötőút létesítéséhez irányoz elő területet a terv, amely elsősorban a helybeliek érdekeit szolgálva rövidítené a Kazincbarcika irányába történő közlekedést, és nem „surranó-útként” behozná a jelenleg nem létező átmenő forgalmat.

A 26. sz. útba bekötő Alacskai út mentén van némi gazdasági jellegű területhasználat, elsősorban állattenyésztéshez köthető tevékenységgel, ennek fejlesztéséhez bővítési területet irányoz elő a terv.

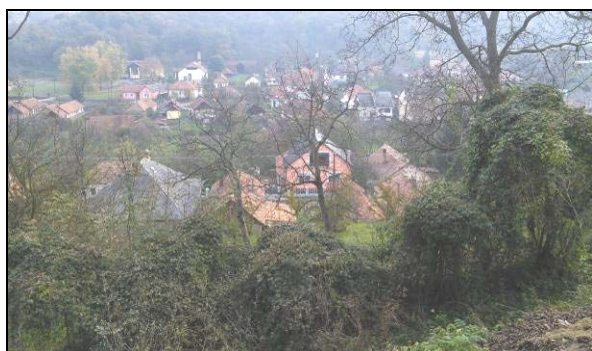
A lakott területek közlekedési kapcsolatai kiépültek, a szabályozási szélességek szűkösek ugyan, de az alacsony motoros forgalom számára kielégítőnek mondhatóak a meglévő kiszolgáló utak.

3.2. Természeti, táji hatások

A beépítésre szánt területek kis mértékű növelése hatással lesz a természeti környezetre, ugyanakkor az erdőtervezett erdők, kötelezően előírt zöldfelületi fedettség ellentételezi az új burkolt felületek létrejöttét.

3.3. A településkép feltárulásának változásai

Alacska falusias beépítésű település, jellemzően földszintes, nyeregtetős fedésű házak alkotják a lakásállományt. Az épületek többsége ún. hosszúház, téglalap alaprajzú épület, melynek a keskenyebb oldala párhuzamos az út tengelyére. A lakóházak jellemzően földszintesek, illetve fölszint és tetőtér beépítésűek; helyenként feltűnik egy-egy emeletes ház. A homlokzati festések változatosan alakultak ki, az egyszerű fehértől, a narancssárgáig több szín is fellelhető. A községi magastetők leggyakrabban szürke palából vagy piros cserépből készültek.

Az új településrendezési eszközök a meglévő beépítésekhez igazodó továbbfejlesztéseket irányoznak elő. A településképet némileg befolyásoló módosítási szándék a belterülettől délkeletre, a lakott területeket nem veszélyeztető új vízfelület kialakítása rekreációs céllal.

3.4. Régészeti emlékek feltárhatósága, megmaradása

A község regisztrált régészeti lelőhelye a református templom és környezete. A terület lakóházakkal beépített, így a terület feltárása nem reális. A régészeti védelem alatt álló területen új beépítésre szánt terület kijelölése, illetve területhasználat változtatás nem tervezett.

3.5. Műemléki együttesek használati és esztétikai jelentősége

A település egyetlen műemléke a református templom, amely nagy szerepet tölt be a lakosság életében. A templom, a település több pontjáról is látható, tájékozódási pontként használható.

3.6. Településkarakter változásának hatásai

A belterületi ingatlanok szabályozási előírásainak korrigálásával, a meglévő gazdasági területek fejlesztési lehetőségeinek biztosításával, új rekreációs terület kialakításával, a zsák jelleget feloldó új összekötő út kiépítésével a település nagyobb eséllyel tudja megtartani a lakosságot; kellemes lakóhely alternatívát tud nyújtani a Kazincbarcikán, Sajószentpéteren dolgozóknak.

3.7. Környezeti terhelés és épített örökség műszaki állapotának összefüggései

A település zsák jellegéből és méretéből adódóan a közlekedésből származó kibocsátások nem jelentenek jelentős kockázatot, az átmenő teherforgalom a községben nem jellemző. A meglévő épületállományra nézve, a lakosság szegényebb rétegének szűkös anyagi lehetőségeiből adódóan az elmaradó felújítások, fűtés hiánya jelenthetnek kockázatot.

A műemléki védelem alatt álló templom karbantartásáról az egyházközség, illetve a hívek gondoskodnak.

A helyi védelem alatt álló kastély és környezetének funkcióval történő megtöltése biztosította és biztosítja a jövőben is a fennmaradást.

3.8. Kárenyhítés lehetőségei

A régészeti és műemléki védett területekre a magasabb szintű előírásokban foglaltak az irányadók.

A folyamatban lévő településrendezési terv nem irányoz elő olyan változtatási szándékot, amely negatívan befolyásolná az épített értékeket.